

Prirodna bogatstva iz naslova ne uspijevaju se nikako pretočiti u društveno bogatstvo lokalne zajednice u Fojnici. Prezasićena tržišta, "osjetljivi" investitori i korumpirane javne institucije pokazuju se kao glavne prepreke. No, narod ne gleda šutke na te prepreke, protesti su sve izraženiji, neovisno radilo se o malinama ili metalima.

Turisti iz udaljenijih kontinentalnih područja, koji se u ovo doba godine odlučuju do Jadrana proputovati kroz Bosnu i Hercegovinu, neizostavno su - barem uz zavojite glavne ceste njezina središnjeg dijela - praćeni bogatom sezonskom ponudom šumskog voća. Bilo da se voze preko Tjentišta, Konjica ili Kupresa, pred njima svako malo netko uzmahuje staklenim teglama punim crvenih i crnih bobica. Da to u pravilu nisu djeca i žene i starci, i da nisu onako naočigled ponudbeno nasmijani, još bi poneko umislio kako divlje jagode i borovnice, maline i kupine, ustvari služe kao municija za drumski prepad. Ali, trgovina se odvija nesmetano i veselo, bez ikakvih nesporazuma, na obostrano zadovoljstvo; jednima za slatko putno osvježenje, drugima za popunu kućnog budžeta.

Jedna druga vrsta berbe samoniklih plodova zemlje, međutim, već godinama u istoj državi izaziva sasvim drukčije efekte, a riječ je i posve o drugom tipu stranih ili domaćih kupaca. U tome bitno delikatnijem slučaju, posrijedi je zapravo urod koji sazrijeva eonima, te se vadi iz malo dubljih slojeva litosfere od onih u koje posežemo za mrkvom, kikirikijem ili tartufom. Naravno, radi se o čvrstim mineralnim tvorbama: upravo Bosna i Hercegovina zavidno je bogata rudnim zalihama koje se tamo crpe odvajkada, pa zato i njezina znana povijest - od Ilira naovamo - jednako obiluje agresivnim prisvajanjima tradicionalnih nalazišta. U pitanju su razni metali, sve do teških i plemenitih, kao i ugljen koji se još uvijek koristi za primarnu obradu metalne rudače. Željezo i aluminij, cink i bakar, srebro i zlato, olovo i živa, sve se to stapa u atraktivnoj tržišnoj leguri kakva među domaće sakupljače plodova snažno privlači jednu posebnu vrstu lovaca, a koje danas unisono i ne baš refleksivno nazivamo - investitori. Donositelji zlatne groznice

Zamislimo sad kako se i neki od takvih putnika kroz Bosnu i Hercegovinu zaustavljaju uz njezin asfalt, i kako se pogađaju oko cijene nataloženih zemnih blaga. Rat i obnova kapitalizma pogasili su brojne kopove i pogone za preradu, te oborili vrijednost preostalim resursima, da ne govorimo o troškovima rada ili naknade široj domicilnoj zajednici. Tako je nekako šapu na rudnike i ukupnu proizvodnju željeza, recimo, položila i neprikosnovena lavlja figura globalne crne metalurgije, britansko-indijski poduzetnik Lakshmi Mittal. Posljednjih godina, pak, iznova se aktivira interes i za rjeđe te skuplje kovine, prvenstveno zlato i srebro, jer nevidljivo oko tržišta uporno pamti obrise geoloških mapa područja o kojima sam narod ovdje često kaže da ih je zaboravio i bog i svijet.

Početak ovog desetljeća njemačko-bosanska rudarska kompanija BBM obrisala je prašinu s

te vrste memorije, pa se zaputila u srednjobosanski gradić Fojnicu. Tamo se nekoć vadilo srebro i zlato – koncesije su držali npr. Austrijanci i Britanci – a sad se žitelji bave kultiviranjem malina i berbom samoniklih, uz ostale šumske bobice. Iscrpljeni dugotrajnom neimaštinom, Fojničani su vedro dočekali investitora iz bajke, nadajući se otvaranju brojnih radnih mjesta, budući da je tamo u boljim eksploatacijskim vremenima bilo zaposleno između 700 i 800 rudara. Ponadali su se i da će komunalno-infrastrukturnu dobit također neposredno ubilježiti sama lokalna sredina, naročito direktno involvirane mjesne zajednice i naselja Bakovići, Ščitovo, Ostružnica, Trošnjik, Lužine, Dusina, Deževica itd.

Nezasitni mediji i prezasićeno tržište

Razni okolni mediji spremno su uzeli poticati optimizam, pa se ubrzo proširila fantazma o milijunima tona dragocjene rude, kao i o bonusu koji će jednog dana pripasti domaćem čovjeku – deset kila zlata po stanovniku. A onda se realizacija neočekivano razvukla, e da bi se među stanovništvo uvukla zebnja, dok su i tabloidni portali relativno utihnuli, tražeći svježiju robu na sceni određenoj spektaklom. U međuvremenu su vozila i strojevi BBM-a pohabali ceste i navodno ugrozili vodocrpilišta u tom kraju, a seljaci su primijetili da im kompanija uzurpira šume i njive i pašnjake. Pritom se prašina i buka uz tamošnju rječicu Željeznicu već rijetko sliježu, a povrh svega je u krugu rudničkog područja niknuo poveći objekt nepoznate svrhe. Krenuo je glas da nekontrolirani iskop rudače zasićene plemenitim metalima ionako traje, i da sirovina u odlazećim kamionima više ne služi istraživanju, nego osiguranom profitu, pa čak i da je za prostor neiskoristivih jama ugovoreno deponiranje – uvezenog toksičnog otpada.

Ne treba sumnjati da u aktualnim negativnim vijestima i glasinama ima pretjerivanja, kao što ga je bilo i na početku ove priče u Fojnici, ali sa suprotnim predznakom. Konačno, onedavno je uvelike posustao i posao s malinama – tržište se valjda prezasitilo – što je baš početkom ovog mjeseca navelo i fojničke male uzgajivače da se uključe u protestno ometanje prometa na autocesti kod Zenice. Gotovo istodobno, eskaliralo je nezadovoljstvo prema BBM-u, i sličan je model demonstracije masovnog otpora primijenjen spram te firme. Uslijed otežanog pristupa rudokopima, nositelj zlatne groznice naglo se ohladio i zasad obustavio poslovanje, uz medijske iskaze razočarenja i prebacivanje odgovornosti na antipoduzetničku klimu općeg tipa i konkretnu državu koja nije u stanju očuvati mir i biznis. Izravni narodni angažman

Ipak, treba uočiti da je u svemu tome nešto bilo otpočetak ukrivo postavljeno; nije pritom riječ jedino o temeljnim izrabljivačkim odnosima koji su zajednički Njemačkoj i, već preko četvrt stoljeća, Bosni i Hercegovini. Potonja zemlja spada u jeftina periferna lovišta, naime, gdje su europski minimumi socijalnih i radnih i drugih prava tek sanak pusti, a primarno-

sirovinski eldorado ovog i onog tipa intenzivno draži poduzetničku maštu o niskim ulaznim troškovima u proizvodnji. Stoga bi se razmatranje situacije moralo posvetiti činjenici da sam narod otpočeka u suštini nije imao blagog pojma o nadolazećem poslu. Osim toga, kad spominjemo narod, dodajmo da se ne radi o etničkom pojmu, jer su dvije veće fojničke etnije, bošnjačka i hrvatska, veoma složne oko ovog pitanja.

Stanovništvo tog kraja, dakle, nije sudjelovalo u odlučivanju i nadzoru višegodišnjih aktivnosti BBM-a, čak niti posredstvom najbližih im izabranih političara. Dozvole su izdavale vlasti kantona i federacije, a predmetnu djelatnost koncesionara, po svemu sudeći, nije zatim kontrolirao više nitko, naročito same benevolentne institucije vlasti. Nitko nije taj narod ništa ni pitao, niti mu je itko išta odgovarao na javna pitanja koja su se vremenom umnožavala, sve do kulminacije nezadovoljstva. I zato će preostalo srednjobosansko zlato i srebro ipak ostati ukopano do daljnjeg, bar što se tiče ove lokacije, na istočnim obroncima planine Vranice. No taj kraj nije bogat samo metalom i biljem, nego i raskošnim vodnim zalihama koje tamo izbijaju u vidu mnogih potoka ili se akumuliraju u planinskim jezerima. Njima se Fojničani mogu zahvaliti na još jednom recentnijem društvenom i političkom iskustvu koje će im svakako pomoći u organiziranju predstojećih reakcija na djelatnosti rudarskih kompanija, čega će u dogledno vrijeme zasigurno još biti.

Jer, oni su u ovom stoljeću već pružili efikasan politički i sudski otpor uništavanju svojih voda gradnjom više privatnih hidroelektrana. Sad im je i potvrđeno kako demokracija i obrana resursa ili ekoloških dobara ne postoje mimo izravnog narodnog angažmana, bilo da se radi o malinama ili mineralima. Jasno je da bržeg i lakšeg izlaza Bosne i Hercegovine - ili ma koga drugog - iz pozicije teške ekonomske žrtve, jednostavno nema i neće ga biti. Perspektiva dopire iz klasnih relacija, znamo li da bi i po zapošljavanju rudara u ovim uvjetima, prije ili kasnije, neizbježno došla na red borba za ukupna im radna prava. No tek s njom će i oni ponovno osjetnije uživati odmor na Jadranu, umjesto da služe pripovijestima o usputnim domorocima koji budzašto rasprodaju plodove svog zavičaja.

Izvor: bilten